

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 15.janvārī Nr.1-12/3

**VSIA „Rīgas psihiatrijas un
narkoloģijas centrs”
valdes priekšsēdētājam I.Ķiecei**
rpnc@rpnc.lv

Zināšanai: **Veselības ministrijai**
vm@vm.gov.lv

***Ziņojums par pārbaudes vizīti VSIA “Rīgas psihiatrijas
un narkoloģijas centrs” Tiesu psihiatrisko ekspertīžu un piespiedu
ārstēšanās centra ar apsardzi A blokā***

[1] Tiesībsarga viena no galvenajām funkcijām ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Personas ar garīga rakstura traucējumiem ir uzskatāmas par mazaizsargātu personu grupu. Ievērojot minēto, tiesībsargs atbilstoši savai kompetencei īpašu uzmanību pievērš tieši to personu tiesību aizsardzības veicināšanai, kuras atrodas dažādās institūcijās, jo īpaši kuru brīvība ir ierobežota psihiatriskajās ārstniecības iestādēs.

Jānorāda, ka tieši pēdējā gada laikā Tiesībsarga birojā gan no pašiem pacientiem, gan viņu tuviniekiem ir tikuši aktualizēti dažādi cilvēktiesību aspekti, kas attiecas tieši uz personām, kurām pamatojoties uz tiesas nolēmuma pamata piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis - ārstēšanās stacionārā ar apsardzi. Tiesībsarga ieskatā minētā tendence ir saistīta ar to, ka arī personas ar garīga rakstura traucējumiem, kuras savā ziņā ir izolētas no sabiedrības un kurām ir piemērots visvairāk ierobežojošākais no medicīniska rakstura piespiedu līdzekļiem, aizvien aktīvāk interesējas par savām tiesībām un to aizsardzību.

[2] Savukārt, lai pārliecinātos par to, kā praksē tiek ievērotas tieši vienas no vismazāk aizsargātāko personas grupas cilvēktiesības, š. g. 17.septembrī Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas vadītāja vietniece G.Bruņeniece, Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskā padomniece I.Zonenberga un Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevencijas daļas vecākā juriste S.Garsvāne veica iepriekš pieteiktu pārbaudes vizīti VSIA “Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” (Turpmāk – RPNC) Tiesu psihiatrisko un piespiedu ekspertīžu un piespiedu ārstēšanās centrā ar apsardzi A blokā (turpmāk – Centrs”).

Pārbaudes vizītes mērķis bija iegūt un analizēt informāciju par sekojošiem cilvēktiesību nodrošināšanas aspektiem:

- 1) par pacientu saziņas iespējām ar tuviniekiem (telefonu lietošana un tikšanās kārtība, satikšanās biežums, ilgums, telpas u.c.);
- 2) pacientu rehabilitācijas un resocializācijas pasākumi; kādi pieejami un cik daudz pacienti tos izmanto;
- 3) pacientu dalība tiesas sēdēs, pārskatot viņu uzturēšanās pamatotību stacionārā.

Vizītes dienā Tiesībsarga biroja darbinieki tikās ar VSIA “Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” valdes priekšsēdētāju I.Ķieci, Centra vadītāju R.Brēdermani, kā arī citiem Centra atbildīgajiem darbiniekiem, kā arī veica Centra apgaitu un aprunājās ar atsevišķiem pacientiem.

Saziņa ar tuviniekiem un iekšējās kārtības noteikumi

[3] Vizītes laikā Tiesībsarga biroja darbiniekiem tika iesniegts izvērtēšanai ar RPNC 05.09.2019. rīkojumu apstiprināts jauns iekšējais normatīvais akts “Iekšējās kārtības noteikumi pacientiem, kas ievietoti Tiesu psihiatrisko ekspertīžu un piespiedu ārstēšanas centra ar apsardzi A blokā (piespiedu ārstēšanās blokā)” (turpmāk – Noteikumi).

Neapšaubāmi, ka sakaru uzturēšanai ar ārpusauli ir ļoti nozīmīga ne tikai sliktas izturēšanās novēršanās nolūkā, bet arī ārstniecības ziņā. Jānorāda, ka Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk – Komiteja) vērsusi uzmanību uz to, ka pacientiem ir jābūt iespējai nosūtīt un saņemt vēstules, jābūt pieejamam tālrunim, kā arī ģimenes locekļiem un draugiem jābūt iespējai viņus apmeklēt.

Iekšējās kārtības noteikumi tika pilnveidoti, reaģējot uz tiesībsarga iepriekš 27.06.2019. vēstulē Nr.1-5/96 sniegtajiem ieteikumiem, lai novērstu to neatbilstību gan Ministru Kabineta noteikumiem Nr.453 “Noteikumi par kārtību, kādā ierobežojami pacienti, un priekšmetiem, kurus aizliegts turēt psihiatriskajā ārstniecības iestādē” (turpmāk - Ministru Kabineta noteikumi), gan Ārstniecības likuma normām. Viens no galvenajiem aspektiem iekšējā normatīvā regulējuma pilnveides procesā tika vērsts uz pacientu tiesībām saziņai ar tuviniekiem un draugiem lietot savus mobilos telefonus, jo taksofonu izmantošana centrā ir salīdzinoši dārga (par to tiesībsargu informēja pacientu radnieki). Atzinīgi vērtējama RPNC vadības rīcība, jau iekšējā normatīvā akta pilnveides procesā, nodrošinot pagaidu regulējumu, 12.07.2019. izdodot rīkojumu Nr.01-05/143.

[4] Izvērtējot vizītes laikā saņemtos Noteikumus, tika konstatēts, ka tiesībsarga ieteikumi normatīvā akta pilnveidē ir tikuši ņemti vērā un konstatētās neatbilstības Ministru Kabineta noteikumiem un Ārstniecības likuma normām, novērstas. Vizītes laikā tika gūts apstiprinājums, ka ar jaunajiem noteikumiem tiek iepazīstināti ne tikai Centra darbinieki, bet arī pacienti un viņu tuvinieki.

[5] Tajā pašā laikā norādāms, ka Noteikumu 11.punktā ir noteikts, ka “*Pacienta pārvietošanās Centrā notiek Centra personāla pavadībā. Pacienta atrašanas ārpus centra nepieciešamo ārstniecības pakalpojumu saņemšanai notiek konvoja pavadībā. Šajā gadījumā par pacienta atrašanos ārpus Ārstniecības iestādes ilgāk par trim stundām Centrs vienas darbdienu laikā informē tiesu/tiesnesi, kas uzrauga lēmuma par*

pacienta ievietošanu Centrā izpildi.” Vizītes laikā netika iegūta informācija par to, ar kādu mērķi noteikumos ir iekļauts šāds Centra pienākums, turklāt šāds pienākums neizriet ne no viena ārējā normatīvā akta un tiesībsarga ieskatā tam nav saskatāms leģitīms mērķis. Tiesībsarga rīcībā nav informācijas par to, cik ilgi pacienti var atrasties ārpus Centra, piemēram, organizējot pacienta vizītes uz citām ārstniecības iestādēm somatisku saslimšanu gadījumos, vai organizējot pacienta konvojēšanu uz tiesas sēdi, tomēr šādas prombūtnes gadījumā, nav īsti pamatojuma, kādēļ par to būtu jāinformē tiesa. Ievērojot minēto, **aicinām izvērtēt šāda ietvertā pienākuma nepieciešamību iekšējā normatīvajā aktā, kā arī papildus norādīt, ka pacienta atrašanās ārpus Centra var būt saistāma ar konvojēšanu uz tiesas sēdi.**

[6] Noteikumu 12.punktā noteikts, ka *“pacienta tiesības uz korespondences neaizskaramību tiek ierobežotas, veicot Centrā ievietotajai personai adresēto pasta sūtījumu un pienesumu satura atbilstības pārbaudi noteikumu 2. un 3.pielikumam, izņemot pasta sūtījumu pārbaudi, kas adresēti/saņemti no valsts un pašvaldību iestādēm (prokuratūras, tiesas, tiesībsarga, Veselības inspekcijas, u.tml.) un pacienta tiesību pārstāvjiem (advokāta, aizgādņa un aizbildņa). Sarakstes satura pārbaude netiek veikta.”*

Saistībā ar minēto punktu jānorāda, ka Ārstniecības likuma 69.¹ panta pirmās daļas 2.punkts paredz, ka pacientam ir tiesības saņemt un nosūtīt vēstules. Minētais pants neparedz pacientu korespondences ierobežojumus. Piekrītam, ka Centram ir tiesības pārbaudīt saņemtos sūtījumus (pienesumus) atbilstoši Ministru Kabineta noteikumiem. Ievērojot minēto, **aicinām izvērtēt nepieciešamību noteikumos izdalīt pacienta tiesības sūtīt un saņemt korespondenci no sūtījumu (pienesumu) saņemšanas, kas ir pakļaujama pārbaudei.**

Tāpat vēlos vērst uzmanību uz to, ka minētajā punktā ietvertais noteikums attiecībā uz kontroles neesamību sūtījumu (pienesumu) saņemšanā no aizgādņiem un aizbildņiem, tiesībsarga ieskatā nav pamatots. Aicinām rūpīgi izvērtēt šīs normas saglabāšanu, vērtējot Centra un citu psihoneiroloģisko slimnīcu praksē konstatētās situācijas.

Aicinām izvērtēt nepieciešamību Noteikumus papildināt ar punktu, ka vērtējot individuālas situācijas un iespējamo apdraudējumu pacienta vai citu pacientu drošībai, ārstniecības iestādes vadītājs var noteikt arī citus aizliegumus turēt un saņemt (pienesumus) priekšmetus, kas nav minēti ārējā normatīvā akta¹ 18.punktā.

[7] Tajā pašā laikā pozitīvi vērtējama Noteikumu 20.17.punktā iekļautā informācija par jauninājumiem normatīvajos aktos², kas attiecas uz pacienta tiesībām iesniegt iesniegumu, kas paredz pacienta tiesības ilgstošas ārstēšanās situācijā aktualizēt Iedzīvotāja reģistrā iekļautās ziņas attiecībā uz personas sasniedzamības papildu adresi attiecībās ar valsts un pašvaldību institūcijām. Ievērojot minēto, tiesībsargs aicina **Centram arī nodrošināt nepieciešamo atbalstu personas minēto tiesību īstenošanā.**

¹ Ministru Kabineta 2016.gada 12.jūlija noteikumu Nr.453 “Noteikumi par kārtību, kādā ierobežojami pacienti, un priekšmetiem, kurus aizliegts turēt psihiatriskajā ārstniecības iestādē” 18.punkts.

² Atbilstoši Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 5.panta ceturtajai daļai. Skatīt: <https://likumi.lv/ta/id/306712-grozījumi-dzivesvietas-deklaresanas-likuma>

Speciālo līdzekļu – roku dzelžu pielietošana

[8] Vizītes laikā tika iegūta informācija par to, ka pacientiem, kuri tiek konvojēti ārpus Centra teritorijas visos gadījumos bez individuāla apdraudējuma riska izvērtējuma valsts policijas darbinieki pielieto speciālos līdzekļus – roku dzelžus, lai gan, kā norādīja Centra atbildīgie darbinieki, ne visos gadījumos atbilstoši pacienta veselības stāvoklim un drošības apsvērumiem, viņu ieskatā tas būtu nepieciešams, kā arī šāda pacientu pārvietošana no terapeitiskā viedokļa ne visos gadījumos būtu pieļaujama.

[9] Pēc iegūtās informācijas vizītes laikā, tiesībsargs lūdza sniegt viedokli Valsts policijai par speciālo līdzekļu – roku dzelžu pielietošanas pamatojumu tieši TPEPĀC pacientiem. Š. g. 10.oktobrī savā atbildes vēstulē Nr.20/523064 Valsts policija norāda, ka TPEPĀC ievietotajām personām speciālie līdzekļi – roku dzelži, ja tas nepieciešams drošības apdraudējuma novēršanai, tiek piemēroti, pamatojoties uz likuma “Par policiju” 13.panta pirmās daļas 5.punktu, kas noteic policijas darbinieka tiesības lietot speciālos līdzekļus, lai savaldītu aizturētās, arestētās, apcietinātās un notiesātās personas, ja tās nepakļaujas vai pretojas policijas darbiniekiem vai ir pamats uzskatīt, ka tās var bēgt vai nodarīt kaitējumu apkārtējiem cilvēkiem vai sev. Nepieciešamības gadījumā, lai novērstu drošības apdraudējumu risku, speciālie līdzekļi- roku dzelži tiek piemēroti, izvērtējot konkrētas situācijas raksturu un individuālās rakstura iezīmēs. Lēmumu par speciālā līdzekļa – roku dzelžu lietošanu, pamatojoties uz Ministru Kabineta 18.01.2011. noteikumu Nr.55 “Noteikumi par speciālo līdzekļu veidiem un to lietošanas kārtību” 8.punktu, Valsts policijas amatpersonas pieņem patstāvīgi.

Valsts policijas ieskatā, kā jebkurai personai, tā arī personai ar garīga rakstura traucējumiem speciālo līdzekļu pielietojums ir pieļaujams vienīgi, ja, individuāli izvērtējot konkrēto gadījumu, personas individuālās īpašības, uzvedību un veselības stāvokli speciālā līdzekļa piemērošanas brīdī, tas ir nepieciešams drošības apdraudējuma novēršanai, tas netiek darīts pazemojošā veidā un nenodara kaitējumu personas veselībai.

[10] Tiesībsarga ieskatā personas, kuras atrodas Centrā savā ziņā ir ļoti neaizsargātas, kā arī ne visās situācijās ir spējīgas pilnvērtīgi iestāties savu tiesību aizsardzībā, kā rezultātā var pastāvēt zināmi riski, ka speciālie līdzekļi tiek pielietoti tomēr bez individuāla izvērtējuma, nekonstatējot paša pacienta vai citu personu apdraudējumu.

Ievērojot iepriekš norādīto, aicinām Centra ārstniecības personām situācijās, kad pacienti tiek stacionēti ārpus Centra telpām, pievērst šim jautājumam īpašu vērību un nepieciešamības gadījumā informēt par iespējamām neatbilstībām Valsts policiju, kā arī tiesībsargu. Uzskatām, ka objektīvas informācijas analīze un komunikācija ar Valsts policiju, var kalpot par pamatu iespējamai prakses maiņai, kas vislabākajā veidā nodrošinātu gan pacienta tiesību ievērošanu, gan veicinātu speciālo līdzekļu pielietošanu tikai tajos gadījumos, kad patiešām tas ir nepieciešams un objektīvi pamatots.

[11] Valsts policija ir sniegusi informāciju, ka policijas darbinieki apgūst teorētiskās zināšanas tādās tēmās kā cilvēktiesību ievērošana policijas darbā, policijas darbinieku komunikācijas psiholoģiskās īpatnības ar psiholoģiski nelīdzsvarotām personām u.c., tomēr atsevišķi nav ticis izdalīts un aplūkots jautājums par speciālo līdzekļu pielietošanu personām ar garīga rakstura traucējumiem, kurām piemērota piespiedu ārstēšana ar apsardzi.

[12] Tāpat Valsts policijas ieskatā, konvojējot TPEPĀC pacientus, būtu nepieciešama medicīniskā personāla klātbūtne, jo tādējādi tiktu nodrošināta

konvojējamās personas primārā veselības aprūpe (piemēram, hronisku slimību saasinājuma gadījumā) bez nepieciešamības izmantot Neatliekamās medicīniskās palīdzības brigādes pakalpojumus. **Ievērojot minēto, aicinām šo jautājumu diskutēt profesionāļu vidū, lai rastu iespējami labāko risinājumu, kas nodrošinātu šo personu cilvēktiesību ievērošanas standartu pārvietošanas gadījumos.**

Pacientu rehabilitācijas un resocializācijas pasākumi

[13] Komiteja savos ziņojumos ir norādījusi, ka psihiatriskajai ārstēšanai ir jābalstās uz individuālu pieeju, sastādot savu ārstēšanās plānu katram pacientam. Tajā jāietver plašs rehabilitējošu un terapeitisku pasākumu klāsts ieskaitot darba terapiju, grupas terapiju, individuālo psihoterapiju, mākslu, teātri, mūziku un sportu. Pacientiem regulāri ir jānodrošina pieeja atbilstoši aprīkotām atpūtas telpām un katru dienu jānodrošina iespēja uzturēties svaigā gaisā. Vēlams viņiem piedāvāt arī izglītošanās iespējas un piemērotu darbu.³ Ievērojot minēto arī pacientiem, kuri uzturas TPEPĀC ir tiesības atbilstoši savam veselības stāvoklim saņemt rehabilitācijas pakalpojumus.

[14] Vizītes laikā tika iegūta informācija, ka Centrā ir pieejams samērā plašs rehabilitācijas pasākumu klāsts. Kopumā Centrā rehabilitācijas jomā strādā septiņi speciālisti. Rehabilitācijas plāni tiek sastādīti un pārskatīti katru nedēļu, izvērtējot katra pacienta veselības stāvokli un uzklusot rehabilitācijas speciālistus. Savukārt vienu reizi trīs mēnešos tiek veikts koleģiāls pacientam jau nodrošināto rehabilitācijas pasākumu izvērtējums un plānoti turpmākie pasākumi.

Tika saņemta informācija, ka pacientiem rehabilitācijas nodarbības tiek organizētas katru darba dienu no plkst.10:00-14:00, kā arī katru dienu pacientiem ir brīvais laiks, kurā pacientiem ir iespēja skatīties TV (ir bezmaksas kanāli, bet paši var arī nopirkt papildus kanālus), komunicēt ar citiem, spēlēt galda spēles, lasīt grāmatas un žurnālus.

Centrā ir pieejams ergoterapeits, psihologs, fizioterapeits, darba terapeiti (šūšanas speciālists, galdniecības speciālists), sporta instruktors. Nodarbības notiek individuāli, katram speciālistam ik dienu darbs tiek organizēts ar 4-5 pacientiem.

Tiek organizēti sporta turnīri, kopīgi pasākumi – svētku (Līgo pasākums, Ziemassvētku pasākums, 18.novembra valsts svētku pasākums) un kino vakari (skatījušies filmu par atkarībām, multenes u.c.). Centra teritorijā ir iekārtots dārzs, kurā pacienti strādā grupās, 4-6 pacienti. Datorprasmju apgūšana Centrā netiek piedāvāta, jo nav speciālista, kurš šādas prasmes varētu mācīt.

[15] Vizītes laikā tiesībsarga pārstāvji kopā ar Centra personālu veica apgaitu, kuras laikā tika apmeklēti divi korpusi, kuros atradās pacienti, notika sarunas ar atsevišķiem pacientiem. Konkrētas sūdzības no pacientiem netika saņemtas. Tāpat tika apmeklētas rehabilitācijas nodarbību telpas – šūšanas nodarbību telpa, sporta zāle (kuras laikā pacienti darbojās), galdniecības telpa, konfesiju telpa (paredzēta vieta deviņiem cilvēkiem). Tika saņemta informācija, ka vienu reizi mēnesī Centru apmeklē katoļu priesteris, parasti sarunas vienā vizītē notiek līdz 5 pacientiem, individuāli runājot ar katru apmēram vienu stundu.

³ Eiropas Komiteja Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai. Izvilks no Astotā Vispārējā ziņojuma, "Piespiedu ievietošana psihiatriskās ārstniecības iestādēs" 37. paragrāfs, 3. lpp., pieejams <https://rm.coe.int/16806cd434>

[16] Vizītes laikā Centrā esošajā veikalā bija pieejams samērā mazs preču klāsts, tomēr tika saņemta informācija, ka citas preces var pasūtīt atbilstoši atļauto preču klāstam. Tomēr kā norādīja veikala vadītāja, pacientu vēlmes ne vienmēr atbilst viņu finansiālajām iespējām. Veikalā bija pieejamas telekartes zvanīšanai taksofonos 3 eiro un 7 eiro vērtībā.

[17] Izvērtējot vizītes laikā iegūto informāciju, kā arī izlases veidā iepazīstoties ar medicīniskajiem dokumentiem, tika secināts, ka Centrs veic konkrētus pasākumus, lai ikvienam pacientam, kura veselības stāvoklis to pieļauj, tiktu nodrošināti viņa veselības stāvoklim un vajadzībām nepieciešamie rehabilitācijas pakalpojumi.

Pacientu dalība tiesas sēdēs, pārskatot viņu uzturēšanos pamatotību Centrā

[18] Visu pacientu ievietošana TPEPĀC ir pamatota ar kriminālprocesa ietvaros pieņemtu tiesas nolēmumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu – ārstēšanās stacionārā ar apsardzi. Tiesībsarga novērojumi liecina, ka personas, kuras uzturas psihiatriskajās slimnīcās, tostarp TPEPĀC, ļoti retos gadījumos pašas piedalās tiesas sēdēs, kurās pēc būtības tiek lemts jautājums tieši par viņu brīvības ierobežojuma pamatotību, jo viņas uz šīm tiesas sēdēm netiek aicinātas.

[19] Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir norādījusi, ka lietās, kurās ir iesaistīta garīgi slima persona, valsts tiesām ir jābūt zināmai rīcības brīvībai. Piemēram, tās var veikt attiecīgus procesuālos pasākumus, lai nodrošinātu labu tiesvedību, attiecīgās personas veselības aizsardzību u.t.t. Tomēr šādi pasākumi nedrīkst ietekmēt Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6.pantā garantēto iesniedzēja tiesību uz taisnīgu tiesu pašu būtību. Izvērtējot, vai konkrēts pasākums, piemēram, iesniedzēja izslēgšana no tiesas sēdes bija vajadzīga, tiesa ņem vērā visus būtiskos faktorus (piemēram., valsts tiesās izskatāmā jautājuma būtība un sarežģītība, kas bija svarīgi iesniedzējam, vai viņa personiska klātbūtne apdraudēja citus vai pašu u.t.t.⁴

[20] Jānorāda, ka Kriminālprocesa likuma 598.pants paredz, ka procesā par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, savukārt personas pārstāvja piedalīšanās ir obligāta, ja pati persona nevar piedalīties procesā. Tādējādi var secināt, ka atsevišķos gadījumos personas tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas, bet šādos gadījumos persona savas tiesības realizē ar pārstāvja starpniecību.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 608.panta otrajai daļai procesos par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa noteikšanu tiek nodrošināta periodiskā kontrole un vērtēts jautājums par tiesas noteiktā medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu atcelšanu vai grozīšanu. Tiesas sēdē piedalās prokurors, aizstāvis un personas pārstāvis, kā arī pati persona, kurai noteikts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, ja vien saskaņā ar ārsta (eksperta) atzinumu tas nebūtu pieļaujams vai nebūtu ieteicams personas veselības stāvokļa dēļ. Tāpat uz tiesas sēdi uzaicina arī attiecīgās ārstniecības iestādes pārstāvi un personu, kura ierosinājusi jautājuma izskatīšanu (nereti tie var būt arī ģimenes locekļi vai arī pati persona).

[21] Tiesībsargs neapšaubā ārstu kompetenci personas veselības stāvokļa izvērtēšanā, sniedzot atzinumu tiesai, kurā tiek sniegts viedoklis arī par iespējamo

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008.gada 27.marta spriedums lietā *Shtukurov pret Krieviju* (pieteikums Nr.44009/05) 68.punkts Spriedums pieejams <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22shtukurov%20v%20russia%22%5D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRA%22%5D%22chamber%22:%5B%22CHAMBER%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-85611%22%5D%7D>

personas dalību tiesas sēdē un šādas dalības ietekmi uz personas veselības stāvokli. Tāpat nav apšaubāma tiesas kompetence lemt jautājumu par personas piedalīšanos tiesas sēdē atbilstoši Kriminālprocesa likuma 608.pantam, vērtējot ārsta sniegto informāciju par pacienta veselības stāvokli.

Tomēr tiesībsargu satrauc situācija, ka personas ar garīga rakstura traucējumiem tiesības uz klātbūtni tiesas sēdē ne vienmēr tiek izvērtētas, ņemot par pamatu Eiropas Cilvēktiesību tiesas norādītos aspektus. Jāuzsver, ka likumdevēja mērķis, 2014.gadā pieņemot grozījumus Kriminālprocesa likuma 603.pantā, bija nodrošināt personas ar garīga rakstura traucējumiem tiesības uz taisnīgu tiesu, jo jau iepriekš praksē bija novērots, ka personas tiesības uz klātbūtni tiesas sēdē tika nodrošinātas tikai izņēmuma gadījumos. Likumdevēja mērķis bija mainīt ierasto praksi, likumā ietverot skaidru normu, ka tikai izņēmuma gadījumos personas tiesības piedalīties tiesas sēdē var tikt liegtas. Turklāt papildus jānorāda, ka tiesībsargs vairākkārt ir konstatējis, ka personai nozīmētie pārstāvji (piemēram., bāriņtiesas pārstāvis un aizstāvis) nereti savus pienākumus tiesas sēdē pilda formāli, kā arī pirms tiesas sēdes, nav uzklāstījuši (tikušies) ar konkrēto personu, noskaidrojot viņu viedokli, kā arī nav iepazinušies ar konkrētās lietas materiāliem. Arī vizītes laikā no Centra administrācijas tika saņemta informācija, ka pirms tiesas sēdēm pārstāvji un aizstāvji ar pacientu nekomunicē, dažkārt aizstāvji pat līdz tiesas sēdei nav iepazinušies ar konkrētās lietas materiāliem un pamatinformāciju uzzina tikai tiesas sēdes laikā. Šāda pārstāvība pēc būtības nevar tikt uzskatīta par efektīvu.

[22] Vizītes laikā tika saņemta informācija, ka Centrā ar pacientiem tiek pārrunāti jautājumi par viņu tiesībām piedalīties tiesas sēdē, gan konsilija laikā, gan individuāli, tomēr retos gadījumos pats pacients uzstāj uz savu vēlmi doties uz tiesu. Tāpat tika pārrunāta situācija par to, ka tiesvedība pati par sevi pacientam var būt satraucoša un nereti komunikācija tiesas sēdē ar pacientu ir ļoti formāla.

Centra vadītājs vizītes laikā pauda viedokli par to, ka pacienta dalība tiesas sēdē būtu atbalstāma un nepieciešama visos gadījumos, kad pacientam tiek rekomendēta ambulatora ārstēšana. Tomēr citos gadījumos pieredze rādot, ka pacienta dalība tomēr nav bijusi mērķtiecīga. “Pacients nevar neko sakarīgu paust”, piemēram, ja Centrā ir bijis aktīvs un spējis formulēt savu viedokli, tad tiesas sēdē ir bijis kluss un iespējams baidījies pateikt kaut ko nepareizi.

No saņemtās informācijas var izdarīt secinājumu par to, ka gan pašiem pacientiem, gan pārējiem lietas dalībniekiem trūkst zināšanu par tiesību uz taisnīgu tiesu fundamentālo nozīmi, kā arī, iespējams, tiesu sistēma nav “draudzīga” personām ar garīga rakstura traucējumiem. Nereti tiesas sēdes ir ļoti formālas un tā norise ir ļoti ātra, apgrūtinot personai uztvert notiekošo.

[23] Papildus tika saņemta informācija, ka videokonferences režīmā tiesas sēdēs piedalās eksperti, tomēr atsevišķos gadījumos arī pacienti tiesas sēdēs ir piedalījušies videokonferences režīmā. Savukārt tuvākajā nākotnē plānots vēl vairāk palielināt iespēju tiesas sēdēs ar videokonferences starpniecību piedalīties tieši pacientiem.

Tāpat tika saņemta informācija, ka būtiski uzlabojusies situācija attiecībā uz pacientu tiesību ievērošanu, savlaicīgi no tiesām saņemot tiesas pieņemtos nolēmumus, kurus pacienti saņem pret parakstu. Pirms pārbaudes vizītes pēdējo divu mēnešu laikā Centra pacientiem bijušas 10 tiesas sēdes, kurā medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis grozīts uz mazāk ierobežojošu, savukārt vienu reizi atteikts. Centra vadītājs norādīja, ka tiesas sēdes notiek regulāri, tomēr reizēm starp tiesas pieprasīto ekspertīzi un nozīmēto tiesas sēdi paiet vairāki mēneši, savukārt pacienta veselības stāvoklis šajā laikā

var būtiski mainīties. Ievērojot saņemto informāciju, jau vizītes laikā tiesībsarga pārstāvji aicināja ekspertiem uz to vērst tiesas uzmanību, piedaloties tiesas sēdē, un, ja pacienta veselības stāvoklis stabilizējies vai uzlabojies tiktāl, ka ir iespēja medicīniska rakstura piespiedu līdzekli grozīt uz personai mazāk ierobežojošu, aicināt tiesu to darīt. Tika saņemta informācija, ka Centra vadītāja pieredzē ir bijis tiki viens gadījums, kad pacientei medicīniska rakstura piespiedu līdzekli no ārstēšanās stacionārā ar apsardzi grozīts uz ambulatoro ārstēšanu. Vairums gadījumos sākotnēji tomēr ārstēšana stacionārā ar apsardzi tiek grozīta uz ārstēšanos stacionārā bez apsardzes, turklāt tika saņemta informācija par to, ka ne vienmēr pacientam, ārstējoties ambulatori, ir pieejami pēctecīgi rehabilitācijas pakalpojumi.

[24] Izvērtējot vizītes laikā iegūto informāciju attiecībā uz pacienta tiesībām piedalīties tiesas sēdēs, **aicinām Centru ļoti rūpīgi ikvienā situācijā vērtēt pacienta iespējamo dalību tiesas sēdē, vienmēr šo jautājumu pārrunāt ar pacientu un uz klausīt viņa viedokli, atspoguļojot to ekspertīzes atzinumā, kā arī sniegt nepieciešamo atbalstu pirms paredzētās tiesas sēdes.**

[25] Esam pateicīgi VSIA “Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centra” valdes priekšsēdētājai I.Ķiecei, Centra vadītājam R.Brēdermanim, kā arī ikvienam Centra darbiniekam par veltīto laiku un atsaucību informācijas sniegšanā vizītes laikā, kā rezultātā sadarbība bija konstruktīva un uz cilvēktiesību standartiem orientēta. **Lūdzam iepazīties ar ziņojumu un tajā sniegtajām rekomendācijām, līdz 2020. gada 15.februārim** informēt tiesībsargu par rekomendāciju izpildi un par plānotajām aktivitātēm to izpildei.

Ar cieņu
tiesībsarga pilnvarojumā
tiesībsarga vietniece

I.Piļāne

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu